

คำไทย- คำเทศ

อัสanee พูลรักษ์*

คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษากฎหมายไทย (2):

วินิจฉัย ตัดสิน

คอลัมน์ **คำไทย-คำเทศ** ฉบับที่ผ่านมา ได้กล่าวถึงคำศัพท์กฎหมายไทย 3 คำ ได้แก่ *คดี ความ* และ *อรรถคดี* ในฉบับนี้จะได้กล่าวถึงคำศัพท์กฎหมายไทยอีก 2 คำ คือ *วินิจฉัย* และ *ตัดสิน* ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคำว่า *คดี ความ* หรือ *คดีความ* เพราะเมื่อเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีความขึ้น ก็ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องแสวงหาความจริง เพื่อ *วินิจฉัย* หรือ *ตัดสิน* คดีความดังกล่าว การศึกษาคำศัพท์ทั้ง 2 คำนี้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้เข้าใจความหมายและที่มาของคำเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทั้ง 2 คำนี้อีกด้วย

วินิจฉัย

วินิจฉัย เป็นคำยืมจากภาษาบาลีว่า *วินิจฉย* ซึ่งเป็นคำนาม เพศชาย พจนานุกรมภาษาบาลี-อังกฤษ ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ (*The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*) จำแนกความหมายของคำว่า *วินิจฉย* ออกเป็นนัยต่าง ๆ ดังนี้

นัยแรก *วินิจฉย* หมายถึง ‘วิจารณ์ญาณ (discrimination), ความโดดเด่น (distinction), ความคิด (though), ทรรศนะอันหนักแน่น (firm opinion), ความรู้

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(อีเมล: Assanee.P@chula.ac.th)

กระจ่าง (thorough knowledge)’ (Davids and Stede, 2007, p. 624) ความหมาย
นัยนี้มุ่งเน้นไปที่ความรู้ที่สามารถพิจารณาแยกแยะความถูก-ความผิด ความเป็นธรรม-
ความไม่เป็นธรรมได้ ดังเช่นที่ปรากฏในคำว่า *ธมมวินิจฉัย* ดังนี้

ปริวารนติ ยํ วุตตํ

สพพํ วตถุํ สลกขณํ

อตถํ อดเถน สทสมเม

ธมมํ ธมเมน ปญญุตเต

สาสนํ ปริวาเรสิ

ชมพุทูปว สาโคโร

ปริวารํ อชานนโต

กุโธ *ธมมวินิจฉัย*

(วินย. ปรี. บาลี 8/1366/553-554)¹

คัมภีร์นี้เรียกว่าปริวาร มีทุกเรื่องพร้อมทั้งลักษณะ มีอรรถ

โดยอรรถในสัทธรรม มีธรรมโดยธรรมในบัญญัติ ห้อมล้อมพระ

ศาสนาตุงสาครล้อมรอบชมพูทวีป ฉะนั้น. พระวินัยธรเมื่อไม่รู้คัมภีร์

ปริวาร ไฉนจะ*วินิจฉัยโดยธรรม*ได้. (วินย. ปรี. ไทย 8/1366/517)

ข้อความข้างต้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของนิคมณฑล (colophon) ของคัมภีร์ *ปริวาร*
แห่งพระวินัยปิฎก กล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์นี้ ความตอนหนึ่งระบุไว้ชัดเจนว่า หาก
พระวินัยธรไม่มีความรู้ในคัมภีร์นี้แล้ว ก็ไม่อาจจะเป็น *ธมมวินิจฉัย* หรือไม่สามารถ
‘วินิจฉัยโดยธรรม’ ได้ เหตุที่พระคันถรจนาจารย์กล่าวเช่นนี้อาจอธิบายได้ว่า เพราะ
คัมภีร์ปริวารเป็นคัมภีร์ที่สรุปย่อพระวินัยปิฎก อธิบายขยายความ ตลอดจนวิเคราะห์

¹ การอ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกในบทความนี้ใช้ระบบ ชื่อย่อคัมภีร์ ภาษา ตามด้วย
เลขเล่ม/เลขข้อ/เลขหน้า ซึ่งเป็นระบบที่ใช้แพร่หลายในการศึกษาด้านพุทธศาสนาในประเทศไทย พระไตรปิฎกที่ใช้คือพระไตรปิฎกฉบับหลวง ส่วนการอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาใช้การบอกชื่อ
ย่อของเล่ม และเลขที่ของเล่ม/หน้า (ถ้ามี) การอ้างอิงใช้การสืบค้นจากเว็บไซต์
www.84000.org

ปัญหาข้อสงสัยเกี่ยวกับพระวินัยที่อาจเกิดขึ้น (สุภาพรณ ฌ บางช้าง, 2526, น. 41) ความรู้ในคัมภีร์ปริวารจึงสำคัญแก่การวินิจฉัยปัญหาหรือข้อสงสัยว่า สิ่งใดถูกหรือไม่ถูกต้องตามพระวินัย เป็นต้น

วินิจฉย ในนัยที่สอง หมายถึง ‘การตัดสินใจ (decision)’ (Davids and Stede, 2007, p. 624) ความหมายนี้มีนัยของการเลือกหรือไม่เลือกทำสิ่งต่าง ๆ เช่น ใน *กถาวิวิธปาฐะ* ซึ่งขยายความ *กถาวิวิธปาฐะ* ในคัมภีร์ *สุตตนิบาต* ได้อธิบายความหมายของ *ตณฺหาวินิจฉย* หรือ ‘ความตัดสินใจด้วยตนหา’ ไว้ดังนี้

ถถ *ตณฺหาวินิจฉย* กโรติฯ อิเธกัจจสส อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนติฯ ตสฺส เอว โหติ เกน นฺ โข เม อุปาเยน อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนติฯ ตสฺส ปนฺ เอว โหติ สุรา-
เมรยมชฺชปมาทฐานานุโยคํ อนฺยุตฺตสฺส เม อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนติ วิกาลวิสิทฺทาจฺริยานุ-
โยคํ อนฺยุตฺตสฺส เม อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนติ สมชฺชาภิจฺจณํ อนฺยุตฺตสฺส เม ชุตฺต-
ปมาทฐานานุโยคํ อนฺยุตฺตสฺส เม ปาปมิตฺตานุโยคํ อนฺยุตฺตสฺส เม อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ
คจฺฉนติ อาสสฺสานุโยคํ อนฺยุตฺตสฺส เม อนุปปนฺนา เจว โภคา น อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ โภคา ปริกฺขยํ คจฺฉนติติฯ เอว ญฺณํ กตฺวา
ฉ โภคานํ อปายมฺขานํ น เสวติฯ เอวมปิ ตณฺหาวินิจฉยํ กโรติฯ อถฺวา
กสิยา วา วณฺชิชฺชาเย วา โครกฺเขน วา อีสฺสสเถน วา ราชโปริเสน วา
สิปฺพลญฺตเรณ วา ปฏฺิพฺพชฺชติฯ เอวมปิ *ตณฺหาวินิจฉย* กโรติฯ

(สุตฺต. ขุ. มห. บาลี 29/470/319-320)

สัตว์ย่อม**ทำความตัดสินใจด้วยตัณหา**อย่างไร? บุคคลบางคนในโลกนี้มีโรคสมบัติที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ได้เกิดขึ้น และมีโรคสมบัติที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความหมดสิ้นไป เขาจึงมีความดำริอย่างนี้ว่า โรคสมบัติของเราที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ได้เกิดขึ้น และโรคสมบัติที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความหมดสิ้นไป เพราะเหตุอะไรหนอ. และเขามีความดำริอย่างนี้ต่อไปว่า เมื่อเราประกอบเนื่อง ๆ ในเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย โรคสมบัติที่ยังไม่เกิดขึ้นจึงมิได้เกิดขึ้น และโรคสมบัติที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความหมดสิ้นไป เมื่อเราประกอบเนื่อง ๆ ในการเที่ยวมากไปในเวลาค่ำคืน... เมื่อเราเที่ยวดมพรสพมากไป... เมื่อเราประกอบเนื่อง ๆ ในเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในเพราะการเล่นการพนัน... เมื่อเราประกอบเนื่อง ๆ ในการคบบาปมิตร... เมื่อเราประกอบเนื่อง ๆ ในความเป็นคนเกียจคร้าน โรคสมบัติที่ยังไม่เกิดขึ้นจึงมิได้เกิดขึ้นและโรคสมบัติที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความหมดสิ้นไป ครั้นรู้อย่างนี้แล้ว เขาจึงไม่ประพฤติดังความฉิบหายแห่งโรคสมบัติ 6 ประการ ชนตุนยอม**ทำความตัดสินใจด้วยตัณหา** แม้ด้วยประการอย่างนี้. อีกอย่างหนึ่ง บุคคลย่อมประกอบการทำงานด้วยกสิกรรมบ้าง ด้วยพาณิชยกรรมบ้าง ด้วยโคธกรกรรมบ้าง ด้วยธนุศิลป์บ้าง ด้วยการรับราชการบ้าง ด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งบ้างชนตุนยอม**ทำความตัดสินใจด้วยตัณหา** แม้ด้วยประการอย่างนี้.

(สุตต. ขุ. มหา. ไทย 29/470/248-249)

ตามคำอธิบายข้างต้นนี้ พระคันถรจนายจารย์อธิบายว่า มนุษย์ตัดสินใจละเว้นอบายมุข และประกอบสัมมาชีพ เพราะต้องการแสวงหาและรักษาโรคสมบัติของตน การกระทำดังกล่าวนี้จัดว่าเป็น *ความตัดสินใจด้วยตัณหา (ตณฺหาวิญญฺย)* ซึ่งอาจตีความได้ว่า

เป็นการตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ เพราะความปรารถนา ในที่นี้คือความต้องการแสวงหาและรักษาโภคทรัพย์

อีกนัยหนึ่ง *วินิจฉัย* ใช้ในทางกฎหมาย มีความหมายว่า ‘การพิจารณาคดี (investigation, judgement, trial)’ (Davids and Stede, 2007, p. 624) ดังตัวอย่างในเรื่อง *วินิจฉัยมหามตตวตถุ* (มหาอำมาตย์ผู้วินิจฉัย) ในคัมภีร์ *ธัมมปทกฺกถา* (อรรถาธิบายธรรมบท) ดังต่อไปนี้

อโห อิเม อธมมิกา, มยฺ ปน อิเม ธมฺเมน *วินิจฉัย* กโรนตติ
สญฺญโน อหุมหาติ

(ธ. อ. บาลี 24/193/41)

โอ! มหาอำมาตย์เหล่านี้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม, แต่พวกเราได้มี
ความสำคัญว่า มหาอำมาตย์เหล่านี้ทำการ*วินิจฉัย*โดยธรรม

(ธ. อ. ไทย 25/194)

ข้อความข้างต้นนี้เล่าถึงเหตุการณ์ที่พระภิกษุกลุ่มหนึ่งเห็นวินิจฉัยอำมาตย์ (ผู้พิพากษา, ตุลาการ) รับสินบน พิจารณาคดีโดยไม่เป็นธรรม จึงได้นำความดังกล่าวกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า คำว่า *วินิจฉัย* ในที่นี้มีความหมายเฉพาะเจาะจงถึง ‘การพิจารณาคดี, การตัดสินคดี’ โดยตรง

ความหมายนัยที่สี่ของ *วินิจฉัย* หมายถึง ‘ศาล, ที่พิจารณาคดี (court house, hall of judgement)’ (Davids and Stede, 2007, p. 624) เช่น

รณฺเญ หตฺเถ คเหตฺวาน อคฺมาสี *วินิจฉัย*

(สุตต. ขุ. อป. บาลี 32/393/480)

ปีที่ 38 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564)

เราได้จับที่พระหัตถ์ของพระราชา พวกเราไปสู่*ศาลพิพากษา*

(สุดต. ข. อป. ไทย 32/393/367)

ส่วนความหมายนัยสุดท้ายเป็นความหมายในทางตรรกศาสตร์และจิตวิทยา หมายถึง ‘กระบวนการตัดสิน (process of judgement), การวิเคราะห์โดยละเอียด (detailed analysis), การใคร่ครวญ (deliberation), การพิจารณา (consideration), การทำให้กระจ่างชัดเจน (ascertainment) ’ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตथा पन सो पुराहमो महान्सस जित्तं कण्हिसामिदि क्कं
पिण्हतो वि *วิวินิจฉัย* विजारेदि त्सस पण्हसस विसखने ओकाโส नत्ति

(ชา. อ. บาลี 41/259)

ก็ในครั้งนั้น ท่านวิสูตรพราหมณ์คิดว่า เราจักกำหนดจิตของ
มหาชนดังนี้ จึงวุ่นอยู่กับ*การวินิจฉัยความ* คล้ายกับปิดกั้นแม่น้ำคง
คา ไม่มีโอกาสที่จะแก้ปัญหานั้นได้

ข้อความข้างต้นนี้มาจาก *สัมภวชาดก* ตอนที่สุจิริตพราหมณ์นำปัญหาของพระเจ้าธัญชัยไปถามวิสูตรพราหมณ์ แต่วิสูตรพราหมณ์ไม่สามารถตอบคำถามนี้ได้ เพราะแม้แต่ใคร่ครวญอยู่กับการกำหนดจิตของมหาชน ซึ่งเปรียบกับการปิดกั้นแม่น้ำคงคา ในที่นี้ คำว่า *วินิจฉัย* ที่คำแปลภาษาไทยใช้ว่า ‘การวินิจฉัยความ’ นั้น มีความหมายในทำนองการใช้ความคิดใคร่ครวญหรือพินิจพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง

ส่วนในภาษาไทย *วินิจฉัย* เป็นคำกริยา แต่ยังคงเค้าความหมายของการพิจารณา ใคร่ครวญ ตัดสิน โดยเฉพาะการพิจารณาตัดสินคดีความ แต่อาจสะกดต่าง ๆ กันไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระธรรมสาตร

เย นรา อันว่านรชาติจำพวกใดผู้จะเปนแวนแก้วอันวิเศษ
ฉลองพระเนตรพระมหากษัตริย์ ตัดสินข้อคดีอนาประชาราชคือ
เป็นผู้พิพากษาแลกระลาการ...โลกาธิมุตตา มีจิตกำหนดในลาภะ-
สะการสิโหลโลกามีศตต่างต่างแล มิได้*วินิจฉัย*ข้อคดี โดยยุติธรรม
ประเพณีตามคำภีรพระธรรมสาตร...นักปราชญ์ผู้มีปัญญาจะสรรเสริญ
หามิได้ เหตุ*วินิจฉัย*นั้นพ้นเพื่อนเหมือนคชาดาบอดอันเที่ยวอยู่ในป่า
ถึงซึ่งกาลพินาศฉิบหาย...

(กรมศิลปากร, 2521, น. 19-20)

ตำราพิไชยเสนา

ประการหนึ่ง จะ*วินิจฉัย*กิจคดีทั้งปวงนั้น ให้ปราศจาก
คดี 4 ประการ คือ ฉันทาคะติ โทษาคะติ โมหาคติ ไถยาคะติ
(สมาคมประวัติศาสตร์พระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี, 2558, น. 130)

นอกจากนี้ ในคัมภีร์ *พระธรรมสาตร* ยังพบการใช้คำว่า *พินิจฉัย* ร่วมกับคำว่า
สวาระ เป็น *สวาระพินิจฉัย* ซึ่งน่าจะหมายถึง *ศาลพินิจฉัย* คือ ‘สถานที่ตัดสินคดีความ’ ดังนี้

อะหนึ่ง ครั้นสงพระภักตรแล้วเสด็จเข้าที่นั้มัสการพระศรี
รัตนไตรแลเทพยดาผู้วิเศษ และพระบิดุเรศราชชนนีเสด็จแล้ว...เสด็จ
ยัง*สวาระพินิจฉัย* พร้อมด้วยหมู่มุขมนตรีกระวีราชนโรหิตาโหรา
จารยผู้อยู่ในศีลสังดำรงพระไทยฟังอรรถคดี...

(กรมศิลปากร, 2521, น. 8)

ในภาษาไทยปัจจุบัน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ 2 นัย คือ 1) ‘ตัดสิน, ชัดขาด, เช่น เรื่องนี้วินิจฉัยได้ 2 ทาง’ และ 2) ‘ไต่ตรอง, ใคร่ครวญ, เช่น คณะกรรมการขอเลื่อนเวลาออกไปอีกเพื่อวินิจฉัยปัญหาให้รอบคอบยิ่งขึ้น’ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1,122) ความหมายทั้ง 2 นัยนี้คล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันตรงที่ความหมายนัยแรกมุ่งเน้นไปที่คำตัดสินที่เป็นผลมาจากการพิจารณา ส่วนความหมายนัยที่สองมุ่งเน้นที่กระบวนการพิจารณา

คำว่า *วินิจฉัย* ยังเกี่ยวข้องกับคำในภาษาไทยอีก 2 คำ คือคำว่า *พินิจ* และ *พินิจ* กาญจนา นาคสกุล (2543, น. 115) อธิบายว่า *พินิจ* มีความหมายว่า ‘พิจารณาดูอย่างละเอียด ไต่ตรองอย่างรอบคอบ’ และอาจใช้ร่วมกับ *พิจารณา* เป็น *พินิจพิจารณา* ส่วน *พินิจ* มีความหมายว่า ‘ดู แลดู พังดู ดูอย่างเจาะจง ดูอย่างละเอียด’ และอาจใช้ร่วมกับคำว่า *ดู* เป็น *พินิจดู*

ในเชิงที่มา คำว่า *พินิจ* นี้ กาญจนา นาคสกุล (2543, น. 115) สันนิษฐานว่า กร่อนมาจากคำว่า *วินิจฉัย* ส่วน *พินิจ* สันนิษฐานว่า แผลงมาจากคำว่า *พิศ* ซึ่งแปลว่า ‘พังดู แลดู ดูอย่างเจาะจง’ และมักใช้คู่กับ *ดู* เป็น *พิศดู* อย่างไรก็ตาม อาจสันนิษฐานที่มาของ *พินิจ* ได้อีกทางหนึ่ง คือ *พินิจ* อาจกร่อนมาจากคำว่า *พินิจัย* ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาสันสกฤตว่า *วินิจจย* อันเป็นรูปปฏิเสธของคำว่า *วินิจฉัย* ในภาษาบาลี

ตัดสิน

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของ *ตัดสิน* ไว้ว่า ‘ลงความเห็นชัดขาด’ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 485) เช่น *ตัดสิน*การประกวดแต่งคำประพันธ์, *ตัดสินคดี* เป็นต้น

คำว่า *ตัดสิน* เกิดจากคำว่า *ตัด* และคำว่า *สิน* คำว่า *ตัด* แปลว่า ‘ทำให้ขาดด้วยของมีคม’ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 484) ในทำนองเดียวกับ *สิน* ที่แปลว่า ‘ตัด, ฟันให้ขาด, เช่น สิ้นมือสิ้นเท้า, ใช้ของมีคมตัดและแต่งให้เรียบร้อย เช่น สิ้นหัวไม้’

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1,234) เมื่อพิจารณาความหมายตามรูปศัพท์จะพบว่า *ตัดสิน* มีลักษณะอย่างคำซ้อน เนื่องจากทั้ง *ตัด* และ *สิน* มีความหมายในทำนองเดียวกัน คือ การทำให้ขาดด้วยของมีคม แต่ในปัจจุบัน คำว่า *ตัดสิน* มิได้มีความหมายว่า ‘ทำให้ขาดด้วยของมีคม’ เหมือนกับความหมายของคำว่า *ตัด* และ *สิน* เดียว ๆ

เมื่อย้อนไปพิจารณาความหมายตามรูปศัพท์ของคำว่า *วินิจฉัย* ในภาษาบาลีจะพบข้อสังเกตที่น่าสนใจระหว่างคำนี้กับคำว่า *ตัดสิน* กล่าวคือ นักไวยากรณ์บาลีวิเคราะห์การประกอบรูปศัพท์คำว่า *วินิจฉัย* ว่ามาจากธาตุ *√ฉิ* ที่มีความหมายว่า ‘ตัด’ กับอุปสรรค *วิ-* และ *นิ-* (วินิบุพโพ, ฉิ เฉทเน) มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า ‘การตัดโดยวิเศษ, การตัดสินลงไปด้วยวิเศษ’ (ป. หลงสมบุญ, 2540, น. 654; พระมหาโพธิวงศาจารย์, 2558, น. 822) ตามรูปวิเคราะห์นี้จะเห็น คำว่า *วินิจฉัย* ในภาษาบาลี กับคำว่า *ตัดสิน* ในภาษาไทย ต่างก็มีความหมายร่วมกัน คือ การตัดหรือทำให้ขาด

ในคัมภีร์ *พระธรรมสาตร* มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงหลักการตัดสินคดีของพระเจ้ามหาสมมตราชว่า

...เอาคำภีร์พระธรรมสาตรเป็นพระเนตร ดูเทศกาล
บ้านเมืองโดยสมควรแล้ว จีเอาพระกรเปื่องขวา คือพระสะดีสัม-
ปะชัญจะทรงพระขรรค์แก้ว คือพระวิจารณ์ะปัญา **วินิจฉัยตัดข้อ**
คดีอนาประหาราษฎรทั้งปวงโดยยุติธรรม

(กรมศิลปากร, 2521, น. 8)

ข้อความที่คัดมานี้มีข้อที่น่าสนใจคือ ผู้เรียบเรียงคัมภีร์นี้อธิบายหลักการตัดสินคดีของพระเจ้ามหาสมมตราชด้วยสำนวนธรรมอุปมา² เปรียบเทียบกับการใช้พระขรรค์ ‘ตัดข้อคดี’

อีกแห่งหนึ่งในคัมภีร์ *อินททวาท* มีคำอธิบายหลักการตัดสินของผู้พิพากษาว่า

อนึ่งให้ผู้พิพากษา จัดเอาฟองแห่งโจทแลคำให้การแห่งจำเลยเป็นที่ตั้งแห่งต้นไม้ เอาข้อหาให้การซึ่งรับกันในสำนวนนั้นปนรากแก้ว ข้อที่มีรับกันปนใจความ โจท จำเลย ระบุอ้างนั้นปนค่าคบอันใหญ่ ที่ข้อมิรับกันปนพลความ โจท จำเลย ระบุอ้างนั้นปนชาซากิ่งก้านเล็กน้อย เอาคำคักขิพญาณซึ่งสมในมูลคดีข้ออ้างนั้นปนแก่นเอากระแสดความซึ่งมีในสำนวนนั้นปนใบ เอาถ้อยคำดังทุกเลาปนที่จะอุดหนุนเพิ่มเติมสำนวน ควนจชักจะสืบนั้นปนเปลือก เอาถ้อยคำดังทุกเลานอกสำนวน มิควนจะไต่สวนนั้นปนไม้กาฝาก แลข้อหาให้การมิรับกัน โจท จำเลย ต่อพิสูทนั้นดูจไม่อันผุะให้ดังไว้ ต่อเมื่อใดสำนวนมิแจ้งจะพิพากษาให้ไต่สวนสืบเอาความจริงมิได้แล้ว จึงให้พิสูทต่อกัน

(กรมศิลปากร, 2521, น. 31)

และเมื่อพิพากษาได้พิจารณาคดีความโดยถี่ถ้วนแล้ว คัมภีร์ *อินททวาท* ได้อธิบายต่อไปว่า

² สำนวนธรรมอุปมา หมายถึง สำนวนภาษาที่เปรียบเทียบธรรมะที่เกี่ยวข้องกันเป็นชุดกับเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่ออธิบายหรือนำเสนอความคิดเกี่ยวแก่ธรรมะซึ่งเป็นนามธรรมให้เข้าใจชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังอาจใช้เพื่อการสรรเสริญตัวละครในเรื่องด้วย (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน อัสนี พูลรักษ์, 2562, น. 354)

...ให้ผู้พิพากษาเลงดูกะทงใจความ ซึ่งจะแพ้และชนะ
หมายให้แม่นแท้แก่ใจแล้ว ให้จับเอากะทงความนั้นขึ้น **วินิจฉัย** และ
ข้อความอันใด เปนแต่ใบกึ่งก้านกาฝากษา ให้พิพากษาชำระ **ตัด**
รอนเสียให้ย่อยยับ แล้วจับเอาแต่ใจความและสถานรากแก้วยึดได้
แล้ว จึงจะพิพากษาฆ่าความนั้นตายได้

(กรมศิลปากร, 2521, น. 31)

คำอธิบายจากคัมภีร์ *อินทภาษ* ที่ยกมานี้ สอดคล้องกับคำอธิบายในคัมภีร์ *พระธรรมสาตร* ในแง่ที่ใช้การเปรียบเทียบการตัดสินคดีความกับการ *ตัดรอนกึ่งก้านกาฝากษา* ของต้นไม้ จนเหลือแต่ *รากแก้ว* คือใจความหรือประเด็นสำคัญของคดีที่จะตัดสิน

เหตุที่คัมภีร์กฎหมายโบราณที่ยกมาข้างต้นนี้เปรียบเทียบการพิจารณาคดีกับการตัดต้นไม้ อาจเป็นเพราะคดีความเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ต้องค่อย ๆ สืบสวนสอบสวน จึงจะหาความจริงได้ เหมือนกับต้นไม้ที่มีกิ่งก้านสาขาและกาฝากขึ้นปกคลุมที่ต้องค่อย ๆ ตัดหรือสาងส่วนต่าง ๆ ออกจึงจะพบกับลำต้นหรือแก่น

ในภาษาเขมรโบราณมีคำว่า *kata, kāt, kātta, kat, kata, kata* /kat/ (ตรงกับภาษาเขมรปัจจุบันว่า កាត់) มีความหมายว่า ‘ตัด’ และยังใช้กับคำว่า *ktī* ‘คดี’ เช่นเดียวกับภาษาไทยอีกด้วย ดังเช่นในจารึก IMA 8:24 ที่ว่า *kātta ktī* ‘ตัดสินคดี’ (Jenner, 2009)

เมื่อพิจารณาความหมายของ *วินิจฉัย* และ *ตัดสิน* ร่วมกับคำอธิบายในคัมภีร์กฎหมายโบราณที่ยกมานี้จะพบว่ามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ทั้งคำว่า *วินิจฉัย* และ *ตัดสิน* ต่างก็มีความหมายตามรูปคือการตัดหรือทำให้ขาดเหมือนกัน และคำอธิบายในกฎหมายโบราณที่ยกมาก็ชี้ให้เห็นว่า ผู้รจนากฎหมายโบราณเหล่านี้มีมโนทัศน์เรื่องวินิจฉัยคดีว่า เป็นการตัดหรือทำให้สิ่งที่ทรงรังหรือยุ่งเหยิงให้ *กระจ่าง* เช่นเดียวกับการตัดต้นไม้ที่มีกิ่งก้านหรือกาฝากขึ้นปกคลุม นอกจากนี้ ในคำอธิบายในกฎหมายโบราณที่

ยกมานี้ยังพบการใช้คำว่า *วินิจฉัย* ร่วมกับคำกริยาว่า *ตัด* ด้วย อันแสดงให้เห็นว่า คำว่า *ตัด* น่าจะใช้เป็นคำที่ให้ความหมายของ *วินิจฉัย* จากข้อสังเกตประการต่าง ๆ ที่ยกมานี้ จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า คำว่า *ตัดสิน* ที่ใช้ในภาษากฎหมายไทยมาแต่โบราณ เช่น *ตัดสินคดี* จะเป็นคำยืมแปลจากคำว่า *วินิจฉัย* ในภาษาบาลี และภาษาไทยอาจรับคำยืมแปลนี้จากภาษาเขมร ดังปรากฏหลักฐานการใช้สำนวนว่า *kātta kī* ในจารึกภาษาเขมร ซึ่งเทียบได้กับ *ตัดสินคดี* ในภาษาไทย ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าข้อสันนิษฐานข้างต้นจะเป็นจริงหรือไม่ แต่ *แก่น* ของการวินิจฉัยหรือตัดสินคดีก็คือความยุติธรรม ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพราะ *อคติ* ประการต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ *พระธรรมสาตร* ว่า

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคฺคผลผู้ใดเปนกระลาการ อติวตฺตติ ล่งเสีย ฌมฺมํ ซึ่งยุติธรรม ฉนทา โทสา ภยา โมหา ด้วยอะคฺติ 4 ประการ คือ รักษาเลิกรธแลกลัวแลหลงแล้วพิจารณาความผิดจากพระธรรมสาตรแลลำเอียงเข้าด้วยฝ่ายโจท จำเลย อันว่าเกียรติยศและโภคศรีสวัสดิแห่งกระลาการนั้น ก็จะถอยเสื่อมสูญไปประจวบพระจันทร์ในวันกาลปักข จนถึงซึ่งเดือนร้อนเปนอันมาก โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคฺคผลผู้ใดผู้เปนกระลาการ นาติวตฺตติ บมฺิได้ล่งเสีย ฌมฺมํ ซึ่งยุติธรรมด้วยอะคฺติ 4 ประการดังกล่าวมาแล้วแลประกอบด้วยศีลสังคฺคแลพิจารณาข้อคฺติแห่งราชฎรทั้งปวงถูกต้องตามพระธรรมสาตรกล่าวไว้นั้น อันว่าเกียรติยศและโภคศรีสวัสดิมงคลแห่งกระลาการผู้นั้น ก็จะจำเริญขึ้นทุกวันดูจพระจันทร์ในวันศุขปักข

(กรมศิลปากร, 2521, น. 9)

แม้เทคโนโลยีในปัจจุบันจะเจริญก้าวหน้าจนมีไฟฟ้าส่องแสงสว่างได้ในยามราตรี แต่สำหรับกรณีนี้ เรายังคงต้องการเห็นแสงสว่างแห่งดวงจันทร์วันเพ็ญอยู่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. *เรื่องกฎหมายตราสามดวง*. (2521). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กาญจนา นาคสกุล. (2543). *ภาษาไทยวันละคำ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเผยแพร่ความรู้ภาษาไทยทางสื่อมวลชน ในคณะกรรมการรณรงค์เพื่อภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกเล่มที่ 8 พระวินัยปิฎกเล่มที่ 8 ปริวาร. (2546). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

พระไตรปิฎกเล่มที่ 29 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 21 ขุททกนิกาย มหานิเทศ. (2546). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

พระไตรปิฎกเล่มที่ 32 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 24 ขุททกนิกาย อปทาน ภาค 1. (2546). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2558). *ราช-วิหิต-พิไชย: สรรดําราวาด้วยการเป็นนักบริหารและนักปกครองที่ดี*. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2526). *ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท อัมมัตถวรรคที่ 19. (2548). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

อรรถกถาเล่มที่ 41 ภาษาบาลี อักษรไทย ข.อ.7 วิสดี-จตุตทาฬส. (2561). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

อัสนี พูลรักษ์. (2562). *สำนวนภาษาในวรรณคดีไทยที่สัมพันธ์กับสำนวนภาษาในวรรณคดีบาลีและสันสกฤต* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาษาต่างประเทศ

ป. หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรมมคธ-ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ร้านเรือปัญญา. พระไตรปิฎกเล่มที่ 8 ภาษาบาลี อักษรไทย พระวินัยปิฎกเล่มที่ 8 วินย. ปรีวาโร. (2559) สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

พระไตรปิฎกเล่มที่ 29 ภาษาบาลี อักษรไทย พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 21 สุตต. ขุ. มหานิทเทโส. (2559). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

พระไตรปิฎกเล่มที่ 32 ภาษาบาลี อักษรไทย พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 24 สุตต. ขุ. อปทานี (1). (2559). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

พระมหาโพธิวงศาจารย์. (2558). *ศัพท์วิเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.

อรรถกถาเล่มที่ 24 ภาษาบาลีอักษรไทย ธ.อ.7 มล-นาควคค. (2561). สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564 จาก www.84000.org

David, Rhys, T.W. and Stede, William. (2007). *Pali – English Dictionary*. New Delhi: Motilal Banarsidass.

Phillip Jenner's *Dictionary of Pre-Angkorian Khmer and Dictionary of Angkorian Khmer* (2009). Retrieved December 5, 2021, from <http://www.sealang.net/ok/>